

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕБУВАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ ДИРЕКТОРІЇ УНР НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ НАВЕСНІ 1919 р.

У статті розглядаються різноманітні військово-політичні події, які сталися навесні 1919 року та мали вплив на майбутній розвиток українського державотворення під владою Директорії Української Народної Республіки. Визначено головні аспекти у військово-політичній царині, що вплинули на формування політичної складової діяльності українського уряду, бойові дії на території Волинської губернії та суміжних із нею теренах.

З'ясовано ставлення місцевого населення до більшовицької армії, органів влади та суспільно-політичного ладу, який встановлювали більшовики в населених пунктах Східної Волині навесні 1919 року, проаналізовано відомості про наростання невдоволення містян та селян Волині більшовицькою репресивною системою.

Досліджено вплив наступу польського війська та окупацію території західно-волинських повітів, антидержавного виступу отамана В. Оскілка на погіршення державотворчих позицій Директорії УНР та Ради міністрів республіки.

Ключові слова: Українська революція, Директорія УНР, Волинська губернія, Дієва армія УНР, польсько-українська війна, радянсько-українська війна.

Постановка проблеми та її актуальність. За два роки від початку Української революції (березень 1917 – березень 1919) відбулася низка подій, яка суттєво вплинула на державотворчий потенціал української влади. Українські губернії, як фронтова й прифронтова територія, розпад фронту, дезертирство в лавах колишньої російської армії, більшовицький переворот в Росії й дестабілізація в українських губерніях, запрошення українською владою австро-угорського й німецького війська для захисту української державності призвели не лише до кількаразової зміни державної влади в Києві, але й змін державотворчих орієнтирів і боротьби на кількох фронтах. А відтак, зменшення території республіки.

Тому на початок весни 1919 року Директорія УНР відчувала суттєвий тиск більшовицького війська зі сходу та польського – із

Дем'янюк Олександр Йосипович, доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти.

© Дем'янюк О. Й., 2022

заходу. Неспроможність одночасно ефективно воювати на кількох напрямках скорочувала територію, яку контролювало керівництво держави, ускладнювало державницькі процеси.

У зв'язку з військовою агресією Росії навесні 1919 року Директорія УНР та Рада міністрів змушені були мігрувати містами республіки. Кількамісячно державні інституції та армія вимушено перебували на території Волині та Північного Поділля. Генеральний штаб Дієвої армії УНР провів ресорганізацію українського війська: сформовано одинадцять дивізій, у кожній по три полки піхоти, полку артилерії і кінний сотні. Реальна картина навесні 1919 року не завжди співпадала зі штатним розписом.

Втім, головні військово-політичні події весни 1919 року розгорталися саме на території Волинської губернії, яка на короткий час стала осердям боротьби за українську державність.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз ступеня вивчення періоду перебування державних інституцій доби Директорії УНР на території Волинської губернії в 1919 році дозволяє говорити про наукову доцільність комплексного вивчення цієї проблеми. Тут є перспектива, адже нові матеріали й критичні дискурси, хронологічно пов'язані з цим періодом, спорадично з'являються в науковому просторі України. Критичне опрацювання праць безпосередніх учасників тих подій та дослідження сучасних вітчизняних науковців дозволяють формувати об'єктивну картину тогочасних подій. Насамперед звертаємо увагу на праці *Б. Мартоса* (залишив спогади та суб'єктивну оцінку про свого політичного опонента Володимира Оскілка) (1958), *В. Винниченка* (аналізує період діяльності Директорії УНР на українських землях, в тому числі на теренах Волині) (1990), *О. Слободича* (деталізує окремі аспекти досліджуваного періоду) (1931), *В. Сергійчука* (розкриває причинно-наслідкові зв'язки рішень С. Петлюри) (2009), *О. Босака*, *О. Красівського* (досліджують воєнне протистояння Польщі та УНР) (2009), *Д. Яневського* (авторський погляд на діяльність С. Петлюри на чолі Директорії УНР) (2010) тощо.

Мета та завдання дослідження. Зважаючи на попередні публікації та послуговуючись матеріалами архівних установ України, розглянемо військово-політичний аспект перебування на території Волинської губернії державних інституцій Директорії УНР навесні 1919 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обставини всередині Української Народної Республіки склалися таким чином, що впродовж 1919 року більшість доленосних рішень для української державності приймалися на території Західної України, зокрема й на Волині. Цьому є низка обґрунтованих пояснень, якщо аналізувати тогочасну військово-політичну ситуацію. Адже бойові дії на території Волинської губернії безперервно тривали від початку антигетьманського повстання. Губернське й повітове міста краю неодноразово переходили під контроль військових підрозділів Директорії УНР, або ж більшовицьких військ.

На фоні цього протистояння, у перший весняний місяць 1919 р. вчинено один із найбільших єврейських погромів на Правобережній Україні. Більшовики, залишивши Житомир 22 березня, випустили із в'язниці майже 300 кримінальних злочинців. Коли до міста увійшло українське військо, то погром був у самому розпалі. На наступний день Головний отаман Симон Петлюра, який прибув до міста, наказав зупинити та покарати погромників (*Сергійчук, 2009:399*).

Начальник штабу залізничної групи Грінченко у телеграмі отаману О. Осецькому та полковнику Є. Коновальцю, прохав їх про виділення зброї населенню Житомира, яке підтримує Директорію УНР. Однією з причин стали більшовицькі погроми: «За время большевицкой власти в Житомирі жидами-большовиками вирізано більше 2-х тисяч християн. В селі Сінігурах 23 березня при наступі на Житомир большевики вирізали всіх селян до одного, не пожаліли навіть і жінок і дітей, слабих і старих» (*ЦДАВОВУ, ф. 1092, оп. 1, спр. 11, арк. 136*).

Щойно звільнені від більшовицького свавілля місцеві жителі нерідко зголошувалися до українського війська, створювали своєрідні самооборонні відділи. Вже 28 березня на ім'я повітових військових начальників, повітових комендантів і повітових комісарів Волинської губернії було скеровано телеграму зі штабу Північної групи такого змісту: «Останній тиждень в деяких місцевостях, а особливо в місцях тільки но звільнених од большевицького гніту траплялися вибухи селян проти большевиків і цілим скопом селяни приходили зі зброєю в руках до військової влади і прохали направити для совмісної діяльності з військовими частинами проти большевиків» (*ДАВО, ф. 3, оп. 1, спр. 1610, арк. 196*).

Втім, вже 7 квітня 1919 року Коростень вкотре захопили озброєні частини більшовиків і розвинули свій успіх у напрямку губернського центру Волині. 12 квітня ними було захоплено Житомир, 20 квітня – Новоград-Волинський (*Ковальчук, 2007:37*). Більшовицька окупація поширилася й на інші населені пункти Східної Волині.

На цих територіях відразу почали формуватися радянські органи влади: у Житомирі створено губернський Військово-революційний комітет, у повітах і волостях відповідні ВРК. Волинянам були нав'язані жорсткі умови господарювання та повсякдення. Щодо місцевих чоловіків посилювалися мобілізаційні заходи, проводилися масові арешти та розстріли мирних громадян. Особливо виділялася житомирська надзвичайна комісія. У місті було закрито усі українські духовні школи, які евакуювалися сюди ще під час Першої світової війни (*ДАВО, ф. 517, оп. 1, спр. 15, арк. 31*), перестала виходити більшість українських газет, майже не працювали легально українські громадські організації.

Невдоволення більшовицькою політикою висловлюють і місцеві селяни. Не можна стверджувати, що це були добре організовані чи масові рухи. Хоча локально вони були помітні. Зокрема, у доповідній записці Головному отаману радників по Київській та Волинській губернських народних радах зазначалося, що «в кінці березня ми бачили, як організоване повстання селян проти большевицької влади в частинах Радомиського і Житомирського повітів і завдяки озброєної допомоги селян залізничні полки, що відступили від Житомира, здобули Житомир» (*ЦДІАЛ, ф. 760, оп. 1, спр. 23, арк. 169–169 зв.*). Змушені констатувати, що починаючи з весни 1919 року й до завершення Української революції, керівництву держави не вдалося об'єднати ці розрізнені виступи у потужну повстанську силу, скоординувати їхню діяльність та скерувати на державницьку боротьбу.

Навесні 1919 року повітовий Луцьк став осередком перебування Головної шкільної військової управи УНР на чолі з генералом М. Юнаківим. Сюди ж були евакуйовані та продовжували свою роботу Київська і Чугуївська піші, гарматна та інструкторсько-старшинська школи (*Лис, 2009*).

На початку квітня на напрямку українсько-польського проти-стояння було створено штаб Холмського фронту, який очолив отаман О. Осецький. У його підпорядкування були передані

Ковельська та Володимир-Волинська групи армії УНР. Він переформував Сіру дивізію в корпус. Уже 14 квітня 1-й та 4-й Сірожупанні полки було передислоковано в район Кременця для ліквідації наступу більшовиків.

Підрозділи Сірої дивізії до 12 травня 1919 року було розміщено на ділянках фронту в межах Луцького повіту: Ворочин – Тристеня – Баб'є – Щурин – Доросині; Ясенівка – Раймісто – Немир; Мар'янівка – Богунівка – Невільне (*Патер, 2007:142*). З місцевих чоловіків призовного віку було сформовано курінь вільного козацтва у складі чотирьох сотень по 60–80 багнетів кожна під загальним командуванням хорунжого Литвишка (*Прохода, 1935:112–113*).

На початку квітня 1919 року Директорія УНР та уряд прибули в м. Рівне. В. Винниченко, який на той час відсторонився від української державної політики, доволі саркастично оцінив становище українського вищого державного апарату: «З Вінниці «влада» розбіглась на всі боки, – частина в Кам'янець, частина в Галичину, частина в Рівне, куди малося перенести «столицю» (*Винниченко, 1990:288*).

Тут 9 квітня було створено новий український уряд на чолі з соціалістом Борисом Мартосом (*Верстюк, 2004:121*), який відразу взяв курс на утворення робітничо-селянських трудових рад. У розповсюдженій декларації нового уряду зазначалося, що «Нове Народне Правительство Української Республіки бачить єдиний порятунок для Українського Народу, щоб спасти його волю і майно від нападів і грабунків хижих сусідів, – у будованні єдиної самостійної і незалежної Української Народної Республіки» (*Гунчак, 1993:178*).

Серед членів уряду Б. Мартоса перебували: міністр внутрішніх справ – І. Мазепа, міністр закордонних справ – В. Темницький, міністр військових справ – Г. Сиротенко, міністр справедливості (юстиції) – А. Ливицький, міністр освіти – А. Крушельницький, міністр земельних справ – М. Ковалевський, міністр пошти (зв'язку) – І. Паливода та інші (*Верига, 2005:79*).

Задля впровадження в життя ініціатив уряду Б. Мартоса про створення трудових рад у повітових містах Волинської губернії пройшли з'їзди. Насамперед з'їзди трудових рад відбулися в Рівному, Дубні, Кременці (*Дем'янюк, 2009:32*). Селянський з'їзд відбувся в Рівному. Його делегатами стали 250 осіб. З привітанням на ньому виступив отаман В. Оскілко. Своім рішенням

з'їзд висловлював підтримку тогочасному політичному курсу Директорії УНР та її уряду.

За повідомленнями армійського інформаційного бюро – ставлення населення Волині до української влади прихильне. Принаймні повідомлення подібного змісту надходили з Острозького, Старокостянтинівського, Ковельського, Овруцького, Кременецького повітів (*ДАТО, ф. р-2803, оп. 1, спр. 17, арк. 2 зв.*).

Відчувши свою політичну вагу, соціал-революціонери вимагали від Головного отамана запровадити в державі соціалістичний лад і провести переговори з російськими більшовиками. Натомість права опозиція, до якої входили «самостійники», республіканці на чолі з Є. Архипенком та Є. Петрушевич і О. Андрієвський, висловлювали невдоволення особами С. Петлюри (за режим особистої влади) та Б. Мартоса (за симпатії до більшовиків) (*Киричук, 2001*).

Однак в цю пору, ні новий уряд, ні проголошений ним курс на соціалістичну перебудову України не привели до порозуміння між керівниками Директорії УНР. Швидше навпаки – посилили протиріччя між членами цього колегіального органу. Позаяк вони не змогли, чи можливо й не захотіли зібратися разом. Симон Петлюра, Федір Швець та Андрій Макаренко почергово перебували в Рівному і Здолбунові, а Панас Андрієвський та Євген Петрушевич – у Станіславові. Окрім того особиста неприязнь С. Петлюри до Є. Петрушевича та їхні політичні промахи зробили з Голови Директорії УНР ворога Української соборної держави в очах представників політичних кіл ЗУНР.

У квітні 1919 р. до протистояння правих сил з урядом Б. Мартоса долучився отаман В. Оскілко, який належав до партії соціалістів-самостійників. Останній, який завдяки Головному отаману займав високий пост командувача Північної групи українських військ, не визнавав уряду Б. Мартоса, називаючи його більшовицьким (*Верига, 2005:83*). С. Петлюра, щоб попередити можливий державний переворот, наказав отаманові залишити Рівне і відбути на фронт до свого штабу.

Активний учасник революційних подій в Україні 1917 – 1921 рр. В. Винниченко характеризував останнього як енергійного і здібного молодого хлопця, якому отаманство закрутило голову, через що «спочатку він тільки «одкрив фронт» більшовикам, щоб тим налякати уряд. А коли це не допомогло, силою захопив

«столицю» Рівне й арештував майже все Правительство (крім Директорії, яка була не в Рівному, а в Здолбунові)» (*Винниченко, 1990:292*).

Принагідно зазначимо, що на той момент Північна група військ Директорії УНР складалася з чотирьох піших дивізій полковників Н. Никоніва, А. Пузицького, І. Купрійчука та поручника А. Добрянського, гарматних бригад підполковника М. Омелюсіка і полковника Е. Башинського, окремих спеціальних частин та підрозділів (*Босак О., Красівський О., 2009:36*).

Головний отаман відсторонює В. Оскілка від виконання обов'язків командувача Північною групою та призначає на цю посаду Желіхівського, а начальником штаба Протазанова (*Мартос Б., 1958:13*). Відтак антидержавний виступ В. Оскілка стає неминучим.

У листі до Головного отамана він звинувачував найближче оточення С. Петлюри та військову верхівку у розвалі Північного фронту, зокрема Коростенської групи: «Не своєчасно зроблено розпорядження про допомогу Новоград-Волинській групі через 3 дні і багато інших речей, що й мало наслідком остаточний крах Коростенської групи, яка не маючи тилу, не маючи набоїв змушена була полишити позиції і відійти на Олевськ» (*ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 168, арк. 2 зв.*). А вже 29 квітня 1919 р. його військовики заарештували голову українського уряду Б. Мартоса та більшість міністрів-соціалістів, які тогочас перебували в Рівному. Крім того, за вказівкою В. Оскілка було поширено дезінформацію про арешт урядом УНР Головного отамана в Здолбунові (*Верига, 2005:83*). Натомість до Здолбунова для арешту С. Петлюри він вислав спочатку кінну гвардію на чолі з отаманом С. Гризлом, а згодом кінний загін П. Білоусова.

Проголосивши себе «головнокомандуючим всіма силами Наддніпрянської України», В. Оскілко наполягав на тому, щоби Євгена Петрушевича було призначено президентом УНР. У телеграмі до останнього він запевняв, що «уряд Наддніпрянської України усунутий за зрадницьку діяльність, яка довела наш край до загибелі. Прохаю негайно прибути до Рівного» (*ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1389а, арк. 1*). Учасник тих подій О. Слободич зазначав, що В. Оскілко, в разі відмови Є. Петрушевича від запропонованої посади, не виключав можливості зосередження влади в своїх руках (диктаторства) (*Слободич, 1931:37*). Бунтівному

отаману вдалося до заколоту долучити полковника Гемпеля, керівника контррозвідки Шапулу, начальника штабу Північної групи генерала Агапієва.

В авральному порядку С. Петлюри намагався запровадити контрзаколотницькі дії. Зі Здолбунова ним відправлено радіограму військовим і цивільним керівникам: «Накази за підписом отамана Оскілка та отамана Агапієва вважають недійсними і військам УНР вірними своєму правительству і верховній військовій владі не виконувати» (*ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 168, арк. 4*). Військовим підрозділам, які не підтримали заколот, вдалося швидко ліквідувати антидержавний виступ. В. Оскілко з частиною вояків та грошима зі скарбниці Директорії УНР (близько 10 млн карбованців) втік у Польщу (*Винниченко, 1990:320*). Поки до Рівного добиралися загони підполковника Абази для придушення повстання, полковник Бісик з Січовими стрільцями вже здолали заколотників.

Вочевидь заколот отамана В. Оскілка негативно вплинув на становище українського війська на українсько-російському фронті. Ціною отаманського виступу стала втрата стратегічної лінії фронту Коростишів – Житомир – Бердичів – Жмеринка (*Яблонський, 2001:118*). Стягнуті до Рівного українські війська дозволили більшовицькій армії розвинути розпочатий в перші дні березня наступ. Майже відразу було втрачено Житомир, Коростень, Бердичів (*Дем'янюк, 2008:56*).

Після придушення заколоту отамана В. Оскілка було ресорганізовано Волинську групу. Командувачем було призначено полковника Генерального штабу Всеволода Петріва. Частина командирів підрозділів Волинської групи було усунуто або понижено у посадах. Серед них генерали П. Єрошевич, В. Агапіїв, полковник А. Пузицький.

Отаманщина в ту пору охопила й вищі ешелони влади республіки. Так, міністр фінансів в уряді Сергія Остапенка М. Кривецький, не визнавши нового кабінету міністрів Бориса Мартоса, продовжував керувати міністерством, щоправда зі Станіславава (*Феденко, 1992:88*). Фактично українська політична верхівка поділилася на два табори: з одного боку військове командування і оточення Головного отамана, з іншого – соціалістичний уряд Директорії УНР.

Допоки український політикум долав військово-політичну кризу, польське військо в березні-травні 1919 р. поступово захопило територію Західної Волині. Станом на 1 травня контрольований Директорією УНР простір обмежувався лінією Дністра на півдні, лінією Львів – Сокаль – Луцьк – Сарни на заході, лінією Сарни – Здолбунів – Збараж – Терехів на півночі та сході (*Яневський, 2010:223*).

Невдовзі, через наступ більшовиків уряд Директорії та штаб Дієвої армії УНР 5 травня евакуювалися у Радивилів, де розмістилися у вагонах на залізничній станції. 9 травня члени Директорії Ф. Швець та А. Макаренко, без погодження з іншими «директорами» О. Андрієнком та Є. Петрушевичем, проголосили С. Петлюру Головою Директорії УНР (*Петрів, 1931:83*). 13 травня «радивилівська» частина Директорії та кабінет міністрів Б. Мартоса прийняли рішення про позбавлення О. Андрієвського членства в Директорії. Останній не погоджувався з рішенням С. Петлюри про створення нового уряду на чолі з соціал-демократом Б. Мартосом, який вважав некомпетентним у державних справах. У листі до Головного отамана він зазначав: «Мене не послушали, Кабінет Мартоса створили виключно з есерів та есдеків, та ще й самих невдалих, це примусило мене де-факто не брати участі в роботі Директорії, бо не міг я підписуватись і відповідати за те, співторцем чого я не був» (*ЦДАВОВУ, ф. 1429, оп. 1, спр. 4, арк. 33*). Формально зміст цього листа було використано для прийняття відповідного рішення Директорії. Водночас зменшено вплив на керівництво державою Є. Петрушевича.

Поряд зі змінами у керівництві Директорії УНР відбулося позбавлення на польському фронті. 12 травня 1919 року польська армія розпочала наступ по усій ширині фронту, що згодом призвело до зруйнування тилів армії УНР та її відступу на територію Подільської губернії (*Kaminski, 1928:58*).

Так, 14 травня 1-ша дивізія корпусу польського генерала Д. Одрі наступала з Володимира-Волинського в бік Порицька, Іванич, Заболотців вздовж залізничних шляхів на Луцьк та Львів. Їй протистояла 2-га Сіра дивізія, яка під натиском ворога змушена була залишити Порицьк та відійти на лінію Милятин – Самоволя (*Дмитрук, 2005:61*). Жовніри генерала А. Карніцького розгорнули свій наступ у напрямку Луцька; генерал Паврозніцький, захопивши Ратне, Любешів, Камінь-Каширський, Колки, Чорторійськ, підступив до Маневич (*Осауленко, 2007:212*).

У найближчі кілька днів за лінією фронту опинилися міста Ковель, Володимир-Волинський, Маневичі, Рожище.

Станом на 15 травня бойові частини Сірого корпусу на території Луцького повіту зайняли позиції: 1-й полк – Колки – Соколь – Вишеньки – Популя – Дмитрівка – Хорохорин; 2-й полк – Великі Березолипи – Залісці – Михалин – Рожище; 5-й та 6-й полки – Шевелів – Затурці – Торчин; 2-га гарматна батарея на шляху Переспа – Луцьк; об'єднана кінна сотня – в районі Соколь – Колки (*Прохода, 1935:122*). На фоні втрат українського війська, отаман В. Агапійв отримав наказ про розформування Ковельського та Канівського полків і влиття їх у дивізію сіро-жупанників (*ЦДАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 44, арк. 13.*).

На східному фронті, під тиском більшовицької армії, наддніпрянська армія УНР згрупувалася на межі колишнього австрійсько-російського кордону на території Західної Волині: Холмська група в районі Луцька, Північна група біля Сарн, Запорізька група під Кременцем, Січові стрільці в районі Рівного. На захоплених територіях більшовики відразу провели мобілізацію чоловіків 1899 – 1900 років народження. Основний її тягар упав на значну частину Подільської та чотири повіти Волинської губерній. Вона здійснювалася з величезними труднощами та перешкодами з боку місцевого населення. Тому вже у червні при усіх повітових військових комісаріатах було створено відділення з вербовки добровольців.

Надвечір 16 травня військо генерала А. Карніцького вступило до Луцька. Командувач Холмським фронтом отаман О. Осецький змушений був віддати наказ про капітуляцію Луцького гарнізону. Незрозуміла поведінка командирів українських військових підрозділів, що базувалися в місті, призвела не лише до захоплення його польською армією, а й до роззброєння особового складу 2-ї Сірої дивізії та полону більшості частин 1-ї Сірої дивізії (усього близько 120 старшин та 600 козаків) (*Прохода, 1935:124*). У полон потрапили два дивізійні штаби та майже весь 5-й і 6-й полки зі штабами. Лише полковник П. Ганжа, який зі штабом 1-ї Сірої дивізії та частиною війська, прорвався до Дубна.

Переговори полковника Ф. Тимченка з генералом А. Карніцьким про перепуск українських бойових частин зі зброєю та амуніцією задля використання на українсько-більшовицькому фронті закінчилися безрезультатно. У польський полон потрапив командувач

Холмським фронтом отаман О. Осецький. Окрім нього полоненими стали генерали І. Мартинюк, П. Єрошевич, В. Агапійв, полковники Ф. Тимченко, В. Абаза (*Литвин, 1998:321*).

Увійшовши в Луцьк, поляки захопили склади з військовою амуніцією та майном Дієвої армії УНР. Фактична ліквідація Холмської групи спонукала Директорію та уряд УНР до евакуації в Красне, а звідти до Тернополя. Відтак, вже 18 травня 1919 р. С. Петлюра та кабінет міністрів Б. Мартоса залишили Радивилів, а з ним і Волинь, переїхавши на станцію Красне (*Савченко, 2004:163*). Крім того, поразка в Західній Волині відкрила правий фланг Галицької армії для глибокого обходу поляками й змусила військо ЗУНР відступати в південно-східному напрямку (*Дедик, 2020:11*).

Тим часом, більшовики почали тиснути українське військо по всьому фронту. Розвиваючи наступ на рівненському напрямку, ними 22–23 травня 1919 року захоплено Острог, Рівне, Здолбунів. 27 травня червона армія зайняла Дубно та розпочала реорганізацію для подальшого наступу на захід. На початок червня українсько-російський фронт встановився по лінії р. Прип'ять – Цумань – Олика – Млинів – Демидівка – Берестечко – Радивилів – Кременець – Проскурів (*Оксенюк, 1970:141*).

Висновки. Отож, навесні 1919 року територія Волинської губернії відіграла важливу роль у збереженні української державності та відтермінуванні її втрати українськими політиками. Тут відбувалися бойові дії з більшовицькою (на півночі та сході губернії) та польською (на заході) арміями; працювали органи української влади (Директорія УНР, Рада міністрів, Генеральний штаб Дієвої армії УНР); відбувалася боротьба з антидержавним повстанням В. Оскілка.

Використані посилання

Босак О., Красівський О. (2009). Воєнне протистояння Польщі та УНР. Історія. Філософія. Релігієзнавство. № 2. С. 34–37.

Верига В. (2005). Визвольна боротьба в Україні 1914–1923 рр. : у двох томах. Рівне: Вид-во ВАТ «Рівненська друкарня». Т. 2. С. 496.

Верстюк В. (2004). Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження). Український історичний журнал. № 3. С. 112–126.

Винниченко В. (1990). Відродження нації: у 3 ч. Київ: Вид-во політ. л-ри України, Ч. III. С. 542.

Винниченко В. (1990). Из истории украинской революции. Революция на Украине по мемуарам белых. Репринт. воспроизвед. изд. 1930 г. Киев: Изд-во полит. л-ры Украины. С. 277–358.

Гунчак Т. (1993). Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – Київ: Либідь. С. 288.

Дем'янюк О. 2008. Волинська губернія в період правління Директорії УНР (листопад 1918 – травень 1919 рр.). Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. Історичні науки. № 11. С. 53–58.

Дем'янюк О. (2009). Військово-політична ситуація в Волинській губернії в перші місяці 1919 р. Українське державотворення: проблеми і сучасність : зб. наук. праць. Вип. II. С. 28–34.

Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 3, оп. 1, спр. 1610.

ДАВО, ф. 517, оп. 1, спр. 15.

Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 257, оп. 1, спр. 168.

Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф. р-2803, оп. 1, спр. 17.

Дедик О.(2020). Чорківська офензива: Найуспішніша операція Галицької армії. Львів: Видавництво «Астролябія». С.416.

Дмитрук В. (2005). Вони боролися за волю України (Нарис історії боротьби проти тоталітарного режиму на Україні в 1921-1939 рр.). Монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня. Т. II. С. 382.

Киричук М. (2001). Маловідома війна на Волині. Красвид листопад-грудень.

Ковальчук М. (2007). Війна з більшовицькою Росією за незалежність. 1917–1920. Київ. С. 72.

Лис В. (2009). Волиняни відстоювали соборну Україну. Волинь-нова. 22 січня.

Литвин М. (1998). Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. С. 488.

Мартос Б. (1958). Оскільки й Болбочан. Спогади. Мюнхен. Вид. «Белей». С. 62.

Оксенюк Р. (1970). Нариси історії Волині. Соціально-економічний, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939). Львів. Вид. Львівського університету. С. 276.

Осауленко Л., Засєкін В. (2007). Гетьман України Павло Скоропадський. Луцьк. Волинська книга. Кн. II. С. 704.

Патер І. (2007). Українські військові формування на Волині у 1918–1919 рр. Науковий вісник ВДУ. Історичні науки. № 1. С. 137–143.

Петрів В. (1931). Спомини з часів української революції (1917–1921). Львів. Видавнична кооператива «Червона калина». С. 120.

Прохода В. (1935). Записки до історії Сірих (сірожупанників). За Державність. Зб. 1. С. 75–128.

Савченко В. (2004). Симон Петлюра. Харків: Фоліо. С. 415.

Сергійчук В. (2009). Українські державники: Симон Петлюра. Київ. С. 568.

Слободич О. (1931). Велика Україна в огнях. Нарис історії Української революції. Львів. Українська видавнична спілка «Громада». IV частина: часи Директорії У.Н.Р. С. 40.

Феденко П. (1992). Повстання нації. Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). Київ. МП «Фенікс». С. 76–108.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Київ (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1092, оп. 1, спр. 11.

ЦДАВОВУ, ф. 1429, оп. 1, спр. 4.

Центральний державний історичний архів. Львів (далі – ЦДАЛ), ф. 760, оп. 1, спр. 23.

ЦДАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 44.

Яблонський В. (2001). Від влади п'ятьох до диктатури одного. Історико-політичний аналіз Директорії УНР. Київ: Альтерпрес. С. 160.

Яневський Д. (2010). Проект «Україна», або Крах Симона Петлюри. Харків. Фоліо. С. 315.

Kaminski S. (1928). Lata walki i zametu na Ukrainie (1917–1921). Warszawa. S. 112.

References

Bosak O., Krasivskyi O. (2009). Military confrontation between Poland and UPR. History. Philosophy. Religious studies. № 2. P. 34–37 (ukr).

Veryga V. (2005). Liberation struggle in Ukraine in 1914–1923: in two volumes. Rivne: Publishing house JSC «Rivne's publishing house». V. 2. P. 496 (ukr).

Verstiuk V.F. (2004). Symon Petliura: political portrait (dedicated to 125-year birth anniversary). Ukrainian historical journal. № 3. P. 112–126 (ukr).

Vynnychenko V. (1990). Revival of the nation : in 3 parts. Kyiv: Ukrainian political literature publishing, P. III. P. 542 (ukr).

Vynnychenko V. (1990). From the history of Ukrainian Revolution. Revolution in Ukraine as per the memoirs of the “whites”. Reprinted 1930 edition. 1930. Kyiv: Ukrainian political literature publishing. P. 277–358 (ukr).

Hunchak T. (1993). Ukraine: first half of XX century: Essays on political history. – Kyiv: Lybid. P. 288 (ukr).

Demianiuk O. (2008). Volyn region in the period of Directory of UPR's governing (November 1918 – May 1919). Scientific Bulletin of the VNU named after Lesia Ukrainka. Historical studies. № 11. P. 53–58 (ukr).

Demianiuk O. (2009). Military-political situation in the Volyn region during the first months of 1919. Ukrainian state building: problems and modern realities : collection of scientific theses. Edition II. P. 28–34 (ukr).

State archive of Volyn region (hereinafter – SAVR), fund 3, descriptor 1, file 1610 (ukr).

SAVR, f. 517, d. 1, f. 15 (ukr).

State archive of Lviv region (hereinafter – SALR), f. 257, d. 1, f. 168 (ukr).

State archive of Ternopil region (hereinafter – SATR), f. p-2803, d. 1, f. 17 (ukr).

Diedyk O.(2020). Chortkiv's offensive: the most successful operation of the Halychyna's army. Lviv: Publishing House «Astroliabia». P. 416 (ukr).

Dmytruk V.(2005). They fought for the liberty of Ukraine (the essays on the history of struggle against the totalitarian regime in Ukraine in 1921-1939) : monograph. Lutsk: Volyn's regional publishing house. V. II. p. 382 (ukr).

Kyrychuk M. (2001). The little-known war on Volyn. Kraievyyd. November-December (ukr).

Kovalchuk M. (2007). Independence war with the Bolshevik Russia. 1917–1920. Kyiv. P. 72 (ukr).

Lys V. (2009). Volynians defended cathedral Ukraine. Volyn-nova. 22 January (ukr).

Lytvyn M. (1998). Ukrainian-Polish war of 1918–1919. Lviv: Institute of the Ukrainian studies named after I. Krypiakevych of NAS of Ukraine. P. 488 (ukr).

Martos B. (1958). Oskilko and Bolbochan. Memories. Munich: Publishing house of Belei. P. 62 (ukr).

Okseniuk R. (1970). The essays on the Volyn's history. Socially-economical, revolutionary and national-liberatory movements of the workers (1861–1939). Lviv: Lviv University Publishing House. P. 276 (ukr).

Osaulenko L., Zasiiekin V. (2007). Hetman of Ukraine, Pavlo Sloropadskyi. Lutsk: Volyn book. P. II. P. 704 (ukr).

Pater I. (2007). Ukrainian military units on Volyn in 1918–1919. Scientific Bulletin of the VSU. Historical studies. № 1. P. 137–143 (ukr).

Petriv V. (1931). Memories from the times of the Ukrainian Revolution(1917–1921). Lviv: Publishing cooperative «Red viburnum». P. 120 (ukr).

Prokhoda V.(1935). Notes to the history of the Greys (sirozhypannykiv). To Statehood. Ed. I. P. 75–128 (ukr).

Savchenko V. (2004). Symon Petliura. Kharkiv: Folio. P. 415 (ukr).

Serhiychuk V. (2009). Ukrainian statesmen: Symon Petliura. Kyiv: PE Serhiychuk M. I. P. 568 (ukr).

Slobodych O. (1931). Big Ukraine in fire. The essays on the history of the Ukrainian Revolution. Lviv: Ukrainian publishing union «Hromada». Part IV: period of the Directory of UPR. P. 40 (ukr).

Fedenko P. (1992). Rebellion of the nation. Collection for commemoration of Symon Petliura (1879–1926). Kyiv: MP «Phoenix». P. 76–108 (ukr).

Central state archive of higher authorities of Ukraine, Kyiv (hereinafter–CSAHAU), f. 1092, d. 1, f. 11 (ukr).

CSAHAU, f. 1429, d. 1, f. 4 (ukr).

Central state historical archive, Lviv (далі – CSHAL), f. 760, d. 1, f. 23 (ukr).

CSHAL, f. 581, d. 1, f. 44 (ukr).

Yablonskyi V. (2001). From the power of five to the dictatorship of one. Historically-political analysis of the Directory of UPR. Kyiv: Alterpress. P. 160 (ukr).

Yanevskyi D. (2010). Project “Ukraine”, or failure of Symon Petliura. Kharkiv: Folio. P. 315 (ukr).

Kaminski S. (1928). Years of struggle and confusion in Ukraine (1917–1921). Warszawa. P. 112 (pol).

Demianiuk O.

MILITARY-POLITICAL ASPECTS OF THE DIRECTORY OF UPR'S AUTHORITIES STAY ON VOLYN IN THE SPRING OF 1919

The article examines various military and political events that occurred in the spring of 1919 and had an impact on the future development of Ukrainian statehood under the authority of the Directory of the Ukrainian People's Republic. The main aspects in the military-political sphere that influenced the formation of the political component of the Ukrainian government, combat operations on the territory of the Volyn' region and adjacent areas are determined.

The attitude of the local population to the Bolshevik army, authorities, and the socio-political order established by the Bolsheviks in the settlements of Eastern Volyn

in the spring of 1919 was established, and information about the growing dissatisfaction of the townspeople and peasants of Volyn with the Bolshevik repressive system was analyzed.

The author studied the impact of the offensive of the Polish army and the occupation of the territory of the Western Volyn districts as well as the anti-state rebellion of the chief ataman V. Oskilko on the deterioration of the state-building positions of the Directorate

of the UPR and the Council of Ministers of the Republic. In particular, the effects of included the loss of part of the state's territory due to the actions of a rebellious chief ataman and the distraction of combat units of the Action Army of the UPR to liquidate his rebellion.

The conclusion has been made that the territory of the Volyn region played an important role in the preservation of Ukrainian statehood in the spring of 1919, although the territory of the state gradually decreased under the pressure of external enemies. During

the spring months on Volyn, the fighting took place with the Bolshevik and Polish armies, while the Ukrainian authorities were working, the anti-state rebellion lead by V. Oskilko was liquidated, and the state crisis was temporarily overcome.

Keywords: Ukrainian revolution, Directory of the UPR (Ukrainian People's Republic), Volyn region (*huberniia*), Action Army of the UPR, Polish-Ukrainian war, Soviet-Ukrainian war.